

A múlt öröksége a jövő záloga

Eposzok és filmelmélet

Deák-Sárosi László (sz. 1969) Herceg Ferenc-díjas költő, filmesztéta, nyelvész, korábban klasszikus gitáros. Udvarhelyi születésű, Parajdon felnőtt székely magyar. Ezt azért jelezzük itt, mert a műveivel való ismerkedésünk folyamán ennek jelentősége lesz.

– *Kérlek, beszélj röviden fiatal éveid szerteágazó tanulmányairól.*

– Az érdeklődésem mindezen szakmai, művészeti és tudományos ágak iránt megvolt, de a világ változott sokat tizen- és huszonéves koromban, így az ideális törekvéseket össze kellett egyeztetnem a lehetőségekkel. Tizennégy évesen még a zene és a költészet érdekelt a leginkább, de klasszikus gitár szak nem volt Romániában a felsőoktatásban, ezért matematika karra jelentkeztem. Közben jött az 1989-es fordulat, ami Temesváron ért egyetemistaként, és a változáson felbuzdulva Magyarországra jöttem zenét tanulni, majd innen Luxemburgba. Bár előadóként felléptem néhány rangos helyen is, de a zenén belül egyre inkább az elmélet és a zeneszerzés érdekelt volna. Sokáig nem tudtam olyan munkát találni, ami mellett zenészként kibontakozhattam volna, így egyéb munka és család mellett újra tanulásra adtam a fejem. De a filmelmélet és a nyelvészet is rendkívüli módon vonzott. Bár nem terveztem előre, a korábbi tanulmánya-

imat és tapasztalataimat szerencsére be tudtam építeni az új törekvéseimbe és szakmámba. A zenei és matematikai ismeretek nagyon is kellettek a filmelmülethez és a verstanhoz is. Azok nélkül egyik területen sem tudtam volna új, paradigmaváltó elméletet írni.

– *Nemcsak verseket írsz, hanem a versírás mikéntjeivel, az elméletével is foglalkozol. Önálló versesköteteid mellett, mint a Teremtés (1992), A kőgyerek játékszere (1996), Az igazság szája (1998), több antológiának, tanulmánykötetnek szerzője, másoknak társszerzője és társszerkesztője is vagy: 111 vers a Sóvidékről (2010), Üzenet, másképp (2012), Miért írunk verset?*

(2013), Irodalmi karácsony (2016), Ének a Küküllőhöz (2017) stb., a tudományos, verstani, szemiotikai és filmelméleti kiadványokat nem is sorolom cím szerint, mert megtekinthetők a Magyar Tudományos Művek Tárában (MTMT) a nevedre rákeresve. Miket vizsgálsz bennük? Ezekben milyen főbb kérdéseken töprengsz?

– Kifejezetten verstannal a kétezres évek eleje óta foglalkozom. A magyar bölcsész és tanári szakon a szakdolgozatomat is metrikából írtam 2007-ben. Előtte és utána is több tanulmányt írtam, előadtam konferenciákon, például az Arany 200 emlékévkapcsán az Országos Széchényi Könyvtárban, a tanulmánykötet címe: „Volt a hazának egy-két énekem” – ARANY 200 (2018). Több mint két évtizednyi kutatásom összegzése A háromszólamú vers – Új magyar verstan (2023), ami egy 512 oldalas monográfia, a műfaj történetében először hangzó Példatárral. Ebben összegzem a verstan eddigi eredményeit, legalább ötven százalékbán megújítva minden fejezetét. Ami legjobban érdekelt, az magának a nyelvi ritmusnak és a versritmusnak a lényege, és hogy miképp lehet megszólaltatni úgy, hogy az értelmi tagolás, hangsúlyozás is ép maradjon. Ezt szerintem én oldottam meg elsőként a dallamhangsúly-elmélet továbbfejlesztésével, összefüggő rendszerének a kidolgozásával. A honlapomon és az OSZK listáján ingyenesen elérhető a hangzó Példatáram, ellenőrizhető a tény. Korábban zavart ugyanis engem, hogy még a saját verseimet se tudtam úgy elolvasni, hogy vagy a ritmus, vagy az értelmi nyomatékolás ne csorbuljon. Két évtizednyi munka után mégis sikerült. Nem kellett hozzá számítógép és mesterséges intelligencia,

a magyar nyelvvel összhangban lévő hangsúlyozási és tagolási rendszert Kazinczy és Arany is kidolgozhatta volna. Szerencsére ők és más nagy magyar költők is sok jó ritmikus verset írtak, csak a jó megszólaltatásukra nem volt még recept 2023 előtt.

– Te tudatosan elevenítetted fel, nyúltál vissza az egykori, a valamikori állapotokhoz, amikor a vers és a zene egy tőről fakadó művészi kifejezőmódként élt? Amikor vagy a zenéhez írtak verset, vagy a vershez zenét. Gondoljunk Balassi Bálintra...

– Részben tudatosan, részben ösztönösen, hiszen a nyelv, a vers ritmikája mindig is ellenállhatatlanul vonzott. Csak a vers megszólaltatásához nem volt jó dikciós recept, ahogy említettem. A recitált (nem énekelt, de ritmikusan megszólaltatott) vers igénye határozottan valamikor a 18. század végén jelent meg, miután elterjedtek a nyomtatott könyvek, a néma olvasás és a szövegvers is. Csak a verstant azóta – mintegy bő kétszáz évig – nem dolgozták ki szervesen és teljes egészében. A verstan a 21. századra olyan lett, mint egy romos vár, ami azelőtt kezdett omladozni, mielőtt teljesen megépült volna. A 17–18. századig minden verset énekeltek, részben recitáltak, ami – főleg az éneklés – megőrizte a versnek az előadói jellegét, és biztosította többé-kevésbé a komplexen jó hangsúlyozást is. A ritmikus vershez azért tértem vissza, mert a ritmus a vers fő és legszebb, leghatékonyabb stíluseleme, ami biológiai énünkben és a nyelv alaptermészetéből következik. Erről kár lenne lemondani. Nem állítom, hogy nincs jogosultsága a szabad versnek, illetve a szóképek és alakzatok (figurák és trópusok) költészetének, csak a köl-

tők még töredékében sem használták ki mindmáig a nyelv és a vers ritmikai lehetőségeit. A ritmikához való visszatérés nálam nem egy poros konzervatív ötlet, hanem kortalanul érvényes, egyben korszerű művészi lehetőség.

– *Azt látom, hogy a recitálás markánsan, hallhatóan és meggyőzően megszólal. A háromszólamú vers monográfiád hangzó Példatárában, ami 66 klasszikus magyar verset tartalmaz. A te verseid meghallgatható módon ez idáig énekelve jelentek meg CD-ken, vagy könyvet és CD-t is tartalmazó kiadványként. Ott van például a passióról írt szonettkoszorú, a Keresztút, amit Kasó Tibor dalnok zenésített meg és adott elő a 2025-ben megjelent CD-n.*

– Az énekelt vers prozódiaja a recitálásával ellentétben nem volt „kidolgozatlan”, hiszen a dalnokok és a zeneszerzők, legalábbis a tehetségesek, a nagyok ösztönösen érzeték, hogyan lehet és kell tagolni, illetve hangsúlyozni énekelve. Már a lírai verseimet is több dalnok, zeneszerző megzenésítette. Kasó Tibor mellett ki kell emelnem Németh Viktort és a Nojata duót. A zene, a zenei hangsúlyozás fedeztette fel velem a recitálást is, ami a hangmagasságokat is hangsúlyként használja, egyéként természetes módon. A *Keresztút*, ami tudtommal az első szonettkoszorú a passióról, legalábbis magyar nyelven, a megírás szintjén is azért volt már izgalmas számomra, mert a formai kötöttségeket nem akadályként éltem meg, hanem lehetőségként. Zárójelben megjegyzem, hogy ezt a versciklust nem jambusban írtam, ami nehezen illeszthető a magyar nyelv hangsúly szerinti ereszkedő lejtéséhez, hanem állandó szótagszámú sorok és a forma, rímképlet megtartása mellett

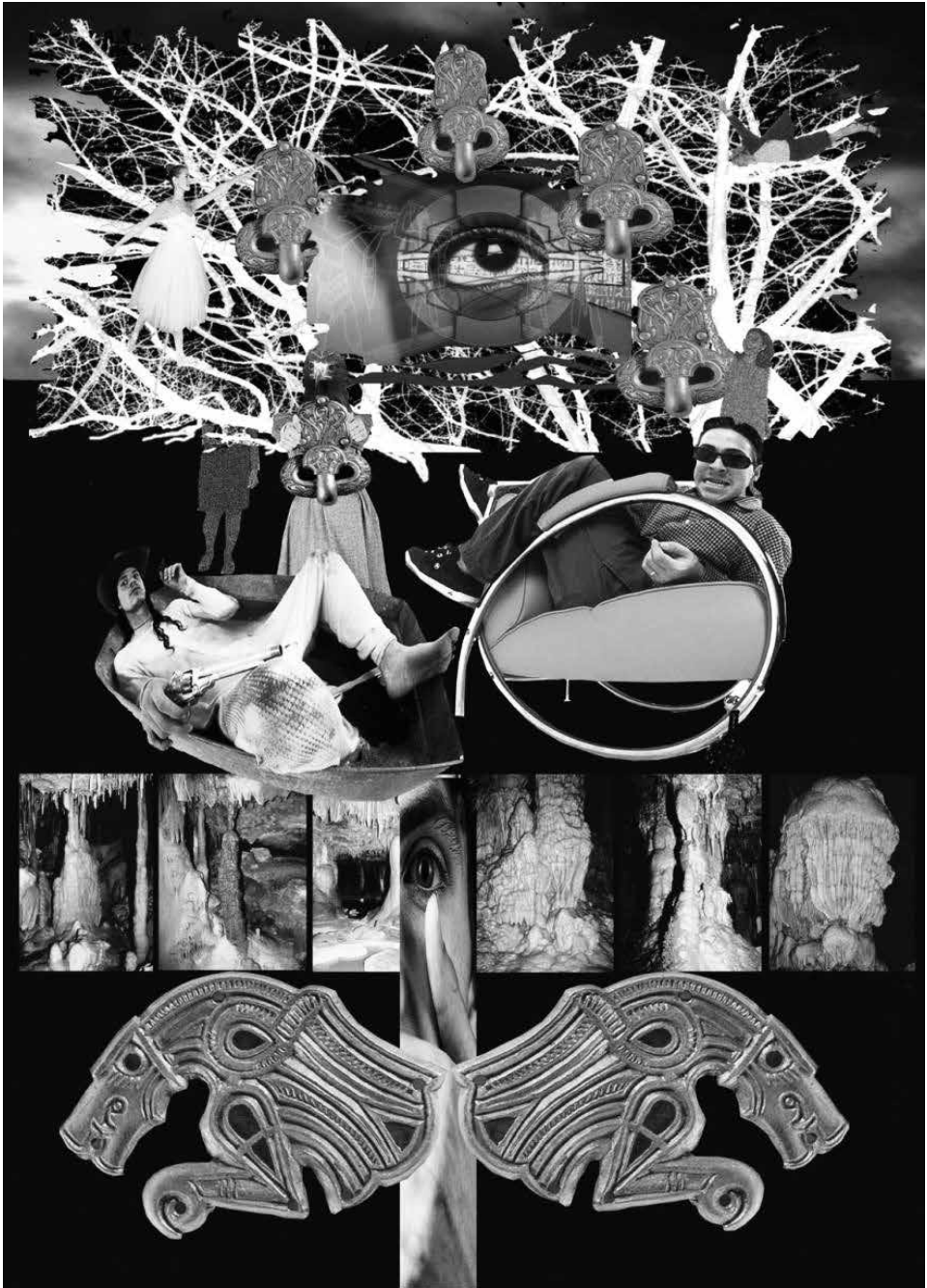
tagoló ritmusban, ami egy ősi magyar ritmus.

– *A formai, ritmikai kihívásokon kívül mi késztetett, kényszerített arra, hogy versciklust írj Krisztus szenvedéstörténetéről?*

– Ösztönösen vonzott a téma. Az alapok megvoltak, hiszen vallásos keresztény családban nőttem fel. Ugyanakkor volt egy tudatos elhatározás is bennem, hogy írjak valami olyat, ami talán érdeklí az édesanyámat, a falumbeli rokonaimat, az irodalommal egyébként nem napi kapcsolatban lévőket. Aztán rájöttem, hogy kötött témában is írhat az ember a saját érzéseiről, a világról szerzett tapasztalatairól.

– *A szonettekben írt passiód részben lírai, részben epikus forma. Azonban az utána következő önálló műveid mind kifejezetten elbeszélő jellegűek, egyértelműen verses epikák, sőt műfajilag eposzok. Miért nyúltál vissza ezen régi, archaikus elbeszélői forma és műfaj felé? Például a Libás Matyi című kiséposzodban, ami 2013-ban jelent meg könyvként és 2019-ben megzenésítve, CD-n?*

– Az eposz valaha a műfajok királya volt, az őskortól egészen a középkorig. A romantika is élt vele, és egyes népi művészeti közegekben ma is művelik. Ami olyan sokáig bevált, azt fel lehet újítani, és meg lehet újítani. Formailag és tematikailag is izgalmas kihívásnak érzetem. Az eposz is előadói műfaj, ezért kerestem és találtam olyan alkotótársakat, akik zenét írtak hozzá, majd lemezre rögzítették. Nekem meggyőződésem, hogy egy mű lehet egyszerre rétegzetten mély, és ugyanakkor bárki által hallgatható, élvezhető, akár első hallásra. A végig énekelt eposz műfaját félezer év után újítottuk fel és meg. A szöveges hagyomány a romantika

Vitéz Bátor 2.

koráig élt, paródiaként és stílus tanulmányként tovább is, de én komolyan gondoltam, nem idézetként vagy ujjgyakorlatként.

– *Ennek a kiséposzodnak a címe tehát Libás Matyi, az alcímében pedig jelezve van, hogy „igazi magyar rege”. A mű felépítése, szerkezete milyen lényegi elemekben tér el a Fazekas Mihályétól?*

– A mintát felvállaltam, és követtem tematikusan és formailag is, de ez nem másolás, és nem paródia, hanem – mondhatnám – folytatás. Az én kiséposzom is négy levonásból áll. Minden levonás száz soros. A Fazekasé is száz soros lehetett eredetileg, csak átdolgozta, és némelyik pár sorral rövidebb vagy hosszabb lett. A sorok nálam is hexameterben szólnak, de én a levonásokat a szerkezeti és tartalmi áttekinthetőség kedvéért tíz soros szakaszokra osztottam. A mottót Fazekastól vettem, és nálam is van kiadói, illetve szerzői bevezető. A művet Farkas Mihály Ambrus és Tóth István „Sztív” zenésítette meg pazar ötletességgel és összetett stílusban. Az alaphangnem rockoperára emlékeztet, de számos stílusbeli kitérő van klasszikus és népzenei irányba. Az ének helyenként két- és háromszólamú, de a kíséret is alkalmaz más hangszerek mellett rézfúvósokat, furulyát, marimbát, orgonát és csembalót is.

– *Az utótanulmányban azt írod, hogy a történet egy „alapkonzfliktust” jelenít meg, ami évezredek óta sem oldódott meg. Mi ez? Nálad miért Libás Matyi a Ludas Matyi?*

– Az alaptörténet már egy sumer-akkád tanmeseként is fennmaradt. Lehet, hogy Fazekas azt ismerte és használta fel, vagy valamilyen fordítását, átdolgozását, és a történet később folklori-

zálódhatott, épp az ő műve hatására. Az „alapkonzfliktus” az, hogy a gazdag, befolyásos ember visszaél a hatalmával, és elveszi a szegénytől azt a keveset is, ami neki van. A szegény pedig jogos bosszúval él. Ez időtlen történet. Én viszont azt a változatát írtam meg, amikor az igazságszótó szegény ember szerepét elorozza és kiforgatja egy álsruhás gazdag, ő nálam Matyi, aki Döbröginek a fia. Korunkban a képmutatás minden határon túlmegy. Matyi pedig azért „Libás”, mert a történetem vállaltan utal arra, hogy 2008 körül a kelet-magyarországi libatenyésztők pénzét eltözsdezték, a műben elkártyázták. A negatív főszereplő, Matyi sorsát megjósoltam, mert a mintája a kiséposz megírása után öt évvel lemondott frissen választott miniszterelnöki tisztségéről, és külföldön épített magyar szempontból – és általában – dicstelen karriert.

– *A Nyolcágú csillag – Székely Mózes és a brassói csata (2019) eposzod történelmi témájú mű. Ez a történelmi tematikájú alkotásod egyszerűen magával ragadó, lenyűgöző; keserű és felemelő egyszerre. A székely magyarok és az összmagyarság számára jelentős öntudatépítő opus. Bertha Zoltán irodalomtörténész szerint benne képet kapunk a fiataloknak oly fontos nemzeti önazonosságra, keresztény erkölcsiségre, hazaszeretetre, szülőföld iránti hűségre, közösségi önvédelemre irányuló erkölcsi-emberi kötelességről, hogy csak ezt említsük. Elmondanád ezt röviden, tömören?*

– A művel az egyetlen székely származású fejedelemnek és 1603-ban vívott tanulságos, végzetes csatájának akartam emléket állítani. A tizenöt-éves háború idején zűrzavaros politikai

és katonai viszonyok között maga a hadvezér és később fejedelem is sodródott, vergődött, többször hibázott is, de végül megtalálta azt az utat, ami az egységhez vezet, és amit sokkal hatékonyabban tudott követni két nem sokkal későbbi utódja, Bocskai István és Bethlen Gábor. A fiatal, akkor 23 éves Bethlen Gábor is részt vett a brassói csatában Székely Mózes oldalán. Bethlent a csata után meg akarták választani fejedelemnek, de ő visszalépett az akkor idősebb és tapasztaltabb Bocskai javára. A kiséposz tehát az egység fontosságáról szól, negatív és pozitív példákkal. A történettel azokat a hibákat és erényeket vázolom fel, amelyek ma is szükségesek az egyéni és közösségi sorsvállaláshoz. Konkrét helyzetekben, jelenetekben, amikor kinagyítva megmutatkozik az adott döntést meghatározó emberi jellem.

– A Nyolcágú csillag... *formailag nagyon jól szerkesztett, fegyelmezett mű. Nyolc énekből áll, énekenként 33 versszakból, 99 sorból, összesen 792-ből. Miért ez a talán túlzottnak tűnő szabályos tagoltság? A számok is jelentenek valamit?*

– A ritmus nagyobb léptékben, a mű szerkezetében is ritmus, és a forma nem akadály, hanem segítheti is az alkotót, engem legalábbis segít. A számok pedig nem mágikusak, de jelképesek. A székely székek szám nyolc, a hagyomány szerint Székely Mózes buzogánya pedig nyolcágú volt. A hármas tagolás, ami ritkább, de nem páratlan a magyar versirodalomban, a szentháromságra, az Erdélyben a korban elismert egyházak vagy egyháztípusok számára, a nemzetalkotók (magyar, székely, szász) számára utal, mindez magában a műben is ki van fejtve. Egy ének 99 sorból

áll, ami a tökéletességre való törekvés jelképe, ez például már Danténál is előfordul. Ami pedig a kisszerkezeti tagolást illeti, az számomra a legfontosabb. A sorok felező tizenkettesből állnak, és egy versszak három soros. A tercett első és harmadik sorának vége rímel egymással, a középső sor pedig szabadon lebegő, x. Ez a forma jelképezi a bomlást és a megmaradt harmóniát, mivel a zártság az egységet erősíti. Mindez nem csupán elméletileg jelkép, hanem szerintem a hangzásban és érzetben is érvényesül.

– *Ha már hangzás, akkor a Székely Mózes-eposz nyomban hangoskönyvként jelent meg Fábri Géza zenéjével, Dóczy Péter rendezésében és mintegy 14 fős alkalmi társulat előadásában, neves színészekkel és zenészekkel. Miért éppen így adtátok közre?*

– Az eposz előadói műfaj, és egyáltalunk vélt érvényes megszólaltatást választottunk. Az eposzt ugyan hagyományosan egy énekmondó adja elő, de a művet hangzás szintjén részben megdramatizáltuk. A mesélő hangja két részre oszlik. Amit szemtanúként mond, jelen időben, azt Dóczy Péter recitálja, az általánosabb és a rezonóri részeket Fábri Géza éneklei. Ezenkívül vannak a műben monológok és párbeszéddek, amelyeket hangjáték- és hangoskönyvszerűen egy-egy színművész szólaltat meg.

– *A két tárgyalt eposzod és még a Három sing a jutalom... (2025), amiről még lesz szó, úgynevezett kiséposzok vagy epüllionok, előadva egy-másfél óra körüliek. A pozsonyi csata, 907 (2023) azonban a szó közismert értelmében is eposzi méretű: 3500 sorból, 60 énekből áll, és előadva közel 7 és fél óra. Milyen célból lett ilyen nagy merítésű és méretű?*

– A terjedelmet maga a történet, annak jelentősége és a műfaj határozza meg. Nem érdemes valamit vázlatosan megírni és előadni, ha az több részletességet, figyelmet kíván. A *pozsonyi csata, 907*-tel egy egész korszakot igyekeztem megidézni, kilenc év főbb eseményeit, a honfoglalásnak vagy a magyarok többedik visszatérésének nevezett időszak lezárását. Nyilván középpontban a sordöntő 907-es csatával. E honvédő csata részleteit nem kívánom itt részletezni, most elég annyit megemlítenem, hogy utána 123 évig nem lépett idegen hódító hadsereg magyar felségterületre. Mindenesetre egész történelmünk egyik legfontosabb eseménye. Nem véletlenül van olyan civil kezdeményezés, ami azt akarja elérni, hogy a csata évfordulója, július 7-e legyen nemzeti ünnep. Célom volt, hogy emberközeli hozzám a csatát, az előzményeit és a korszakot. Az eseményeket két fiatal harcos és hadvezér szemszögéből mesélem el, ők Árpád nagyfejedelem 3. és 4. fia, Jelek és Jutas, akik részt vehettek cselekvőként ezekben az eseményekben.

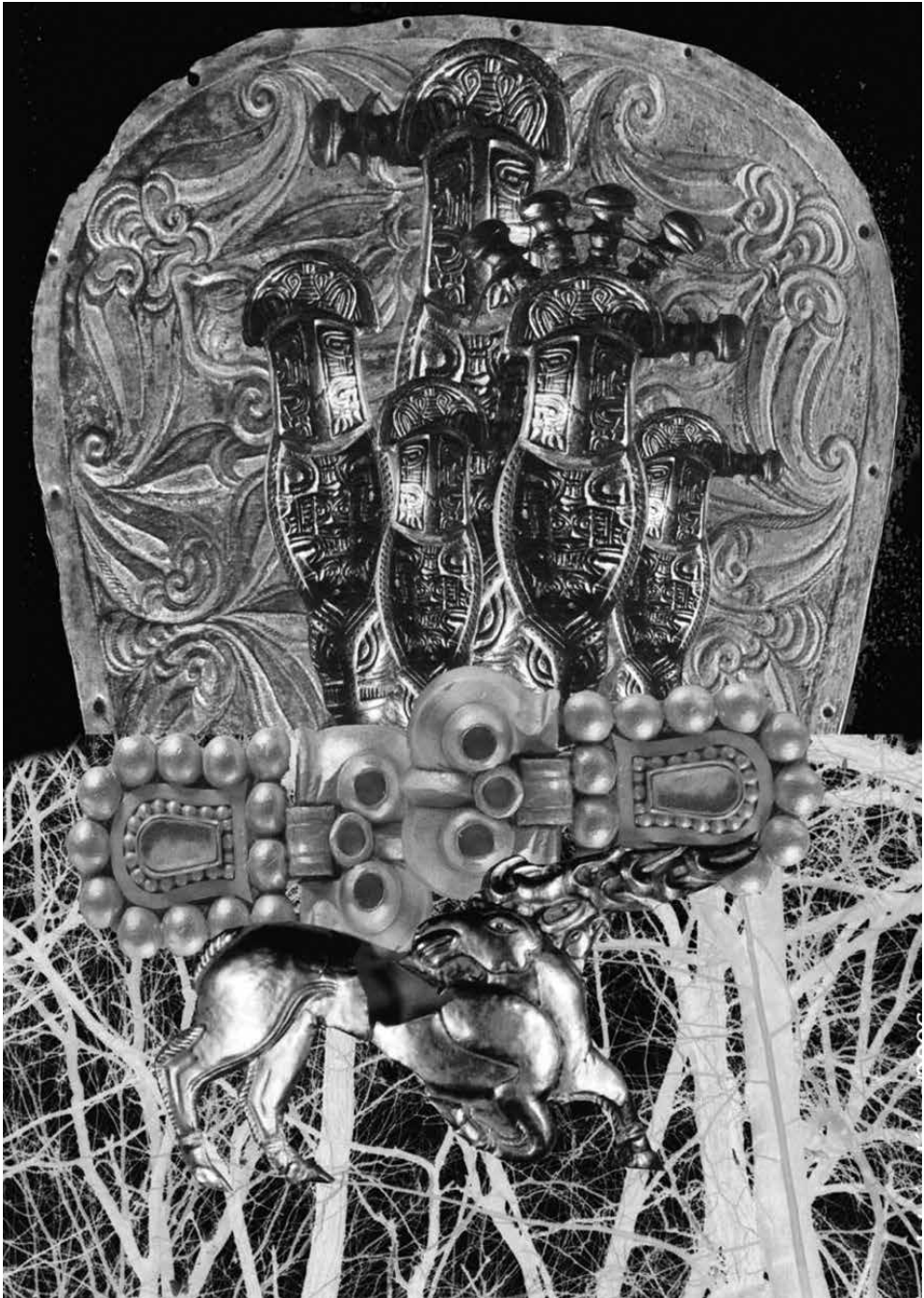
– Az eposznak van egy mesélője, aki mint szemtanú számol be a csatáról és az előzményeiről.

– Az eposznak általában alapeleme, hogy van egy elbeszélője. Ezt én úgy képzeltem el, hogy ő Árpád nagyfejedelem énekmondója. Az is egy fontos cél volt, hogy minél több vonatkozásban behelyezkedjünk a 9. és a 10. század fordulójának világába. Az akkori nyelvet nem tudtam rekonstruálni, de azért az újkori és az azt következő időszak kultúrszavait kerültem. Az archaikusságot a téma és a verselés adja. A befogadhatóságot a tagoltságra és a zenére bíztam, bíztuk. A sorokat felező

tizenkettesben írtam, végrímek nélkül, belső rímek csak néhány dialogikus és lírai jellegű résznél vannak, ami alkalmi stilisztikai kitérő is egyben. A három soros versszakok egyszerre keltik a nyitottság és a lezártág érzetét. Korábban nem gondoltam volna, hogy a rímtelen felező tizenkettes ritmikus versszöveggént képes hatni, de úgy vélem, ezt a hatást sikerült elérni, különösen az énekelt változatban. Fábri Géza hosszú, intenzív munkát fektetett a zenei rekonstrukcióba. Népi, historikus és saját dallamokkal, motívumokkal dolgozott ki egy sokszínű zenei szövetet, amelyben a kort megidéző stílusban mesélhette végig a 60 éneket.

– A Három sing a jutalom... Székely kiséposz (2025) a székely világba kala-uzolja az olvasót. Mesélj nekiünk erről a „hőskölteménynek” is nevezett szatirikus történelmi-mitologikus műről. Mikről, kikről szól? Honnan, miből szerzed, kaptad hozzá az ihletet? Ez egy nagycsalád történetének egyféle megéneklése?

– Nem csupán a *Három sing a jutalom...* székely eposz, hanem mind a négy, amit ez idáig megírtam, befejeztem. Még a *pozsonyi csata, 907*-ben is van egy fontos székely mellékszál. A többi háromban pedig a főhősök és a székely jog a történet középpontjában áll. A *Nyolcágú csillagnál* ez egyértelmű, de a *Libás Matyiban* is a népi ellenállás és lázadás alapja egy „Ezüstbullá”-nak nevezett törvénykönyv, ami a székely jogot, a *Lúdas Matyiban* hivatkozott *Hármaskönyvet* (Werböczy *Tripartitumát*) és ugyanúgy az *Aranybullát* is jelképezi. A *Három sing a jutalom...* nem család-történet, bár beledolgoztam az apai dédnagyapám életének és halálának néhány mozzanatát, amit megőrzött

Vitéz Bátor 8.

a családi legendárium. Az események sora fiktív és mitologikus, de minden meseszerű mozzanatából felsejlik az a valóság, ami a székelységgel történt azóta, hogy 1876-ban megszüntették a székely székeket, és betagolták a vármegyrendszerbe. Ez mindenképp egy értékvesztést jelent, felbomlást, amire még ráakódott az iparosodás, a világháború, a világháború, Trianon és a román uralom. Mindezek áttételesen benne vannak.

– *Közvetve mindez valóban megjelenik a kiséposzban, de maga a történet a dédnagyapád hét próbájáról szól, és a próbákat szerzői elől- és utoljáróbeszéd keretezi. Mi adta mindennek az alapját, és a hét próbában mi mindent kell a dédapának legyőznie?*

– Sok motívum, toposz állt össze szerves egységgé. Az alapgondolat az volt, hogy mit kezd a székely kisember, a magyar ember és általában a kisember a 19–20. század fordulóján és után bekövetkezett változásokkal. Minta volt a görög mitológiából Héraklész 12 próbája. Az eposzom hősének „csak” hét próbát kellett kiállnia. A hetes szám jellegzetesen magyar (hét törzs, hét vezér stb.), de hét a száma a keresztény kultúránkban a fő bűnöknek és azok ellentéteinek, az erényeknek is. A próbák közül egyeseknek vannak megfelelői a dédapám életéből és halálának körülményeiből. Például az utolsó próba, az egyetlen, amit elveszít, úgy ér véget, hogy halálra dolgozza magát, hogy megszerezze egy sor szántó föld tulajdonjogát. A valóságban is azt tartja róla az emlékezet, hogy halálra dolgozta magát, és erre még a sírfeliratában is utaltak: „Három sing a jutalom, ezért szerezhetett sok vagyont.” A „három sing” a szemfödél hosszának mértéke.

– *Ez a sírfelirat, legalábbis annak az első fele az eposzod címét is alkotja, és benne teljes terjedelmében a Tizedik Éneken is. Ilyen módon a sírfelirat magának a versformának is a meghatározója.*

– Pontosan. Semmi sem légből kapott, hanem megvan a valóságban a mintája, a csírája. Az epitáfium a végrímek miatt sorpárként értelmezhető, a 7 és a 9 szótagos sorok együtt asszonáncpárt alkotnak. Én enne a két sornak a megnégyszerezéséből alkottam egy versszakot, egy keresztírmes oktávát. A sírfeliratban lévő szabados asszonáncot fölülírtam úgy, hogy az oktávában nem párrímes összecsengés van, hanem keresztírmes, így az 1. a 3., a 2. a 4., az 5. a 7. és a 6. a 8. sor végével rímel. A sorpárok kiadnak egy aszimmetrikus belső tagolású, 7 és 9 szótagos, összesen 16 szótagos nagysort. Az epikus jelleg így a ritmusban és hangzásban is érvényesül.

– *Ha megnézzük alaposan, akkor nincs két azonos formájú és metrumú epikus költeményed vagy eposzod. A Keresztút szonettkoszorú, a Libás Matyi hexameter, a Nyolcágú csillag félrímes tercett felező tizenkettesben, A pozsonyi csata, 907 rímtelen tercett felező tizenkettesben, a keret pedig ötsoros felező nyolcas, az első sor egy szótaggal rövidebb, az utolsó eggyel hosszabb. A Három sing a jutalom... pedig egyedi lelemény, saját versszakípussal, az általad is leírt oktávával. Utóbbi formai elemeiről még ejtsünk pár szót.*

– Ez a kiséposz is nagyon szabályos keretben van elmesélve. 1064 sorból, 133 versszakból, 13 énekből áll. A középső 7 ének a 7 próba, az első 3 a felvezetés (invokáció, enumeráció stb.) és az utolsó 3 a szerzői kitekintés a jelenig. A próbák egyenként 13–13

versszakból állnak, a keret énekei 7-7-ből. Hogy épp melyik ének melyik sorszámú versszakja és sorszámú sora mit tartalmaz, annak is helyenként van jelentése, de ezt nem mondom el, fedezze fel magának az olvasó, ha érdekli. Itt jegyzeném meg, hogy Fábri Géza, aki ezt a művet is megzenésítette, remek áthallásokkal erősítette a kiséposz szerkezetét. Például a 10. Ének tragikus mozzanatának dallama a *Végső Ének* utójátékában mint egy győzelmi induló tér vissza. Azt sugallja, hogy a székely ember és általában a kiséposz akár még a saját halála árán is győz.

– *Beszéljünk még kicsit általánosságban ezekről a művekről. Közös jellemzőjük, hogy epikusak, a történet fontos fő- vagy mellékszála székely vonatkozású, mindegyik kiadvány tartalmaz egy szerzői utószót, mindegyik illusztrált különböző mértéken, és valamennyi mű megzenésítve is megjelent a szöveges mű után vagy azzal együtt. Kezdjük az utószóval, Miért tartottad fontosnak kiegészítéseket írni ezekhez a művekhez, nem elég az, amit önmagukban elmondanak?*

– Nem gondolom, hogy az eposzim e kontextuális kiegészítések nélkül nem érthetők és nem élvezhetők esztétikailag. De mivel egy valaha sikeres műfajt újítottunk fel és meg, mintegy öt évszázad múltán, ezért talán érdemes magáról a műfajról is beszélni. Az utószókat publikálhattam volna külön cikk, tanulmány formájában, de szerintem jobb, ha egy kiadványba kerül a kapcsolódó művel. Az eposzokban bemutatott történetek és korszakok világa nem közismert. Az emberek keveset vagy semmit nem tudnak a székely szokásjogról, de nem közismert Székely Mózes fejedelem és a tizenöt-éves háború időszaka sem. A pozsonyi

csata már közismertebb és népszerűbb téma, de azzal kapcsolatban sok a tévhit és félremagyarázás.

– *Mik azok a legfontosabb ismeretek a székelységről, amelyeket megírsz az eposzaiddban, és történeti előzményként ismertetsz az utószókban?*

– Nehéz röviden összefoglalni, ezért ajánlom inkább a négy utószót. Néhány lényeges dolgot azonban megemlítek kedvcsinálónak. A székelyek a hagyomány szerint a hunok leszármazottjai, és nyelvileg, önazonosság-tudat szempontjából a magyarság része. Történelmi források is utalnak arra, hogy Árpád nagyfejedelem magyarjainak bejövetele előtt is a Kárpát-medencében éltek. Valószínűleg ennek is köszönhető az autonómiájuk, aminek azért nincs eredeti alapító dokumentuma, mert az alapja az ősiség. A székelyek a Magyar Királyságon belül teljes körű önrendelkezéssel bírtak, autonómiájuk állam volt az államban, saját szokásjoggal, jogi, közigazgatási és hadi szervezettel. Vezetőjük a király által kinevezett, de általuk megszavazott ispán volt. Szabadságjoguk alapja, hogy szükség esetén saját költségen és hadi felszereléssel vonultak a haza védelmében háborúba. Státuszukat Werbőczy István 1517-ben kiadott *Tripartitum* című jogi kódexe is elismerte. A székelyek jogállását, különállását több királyunk és fejedelmünk is meg akarta kurtítani vagy szüntetni. A szokásjog és az autonómia lemorzsolódásokkal ugyan, de 1876-ig fennmaradt, amikor a Magyar Országgyűlés a haladásra és a modernizációra való hivatkozással megszüntette a székely székeket.

– *A Három sing a jutalom... épp arról az időszakról szól, ami után megszűnik ez az autonómia? Milyen hatással*

volt ez a jogi, közigazgatási változás a székelységre, az egyes emberekre nézve?

– A székely jog és életforma jelentős mértékben őrizte a magyarságnak egy ősi, archaikus társadalmi és jogi berendezkedését, amelyben egyenlő volt a személyi, a kisközösségi és a nagyközösségi (nemzeti) tulajdon. A székely jog korlátozta az egyének számára a tulajdonszerzést és a vagyonfelhalmozást, másképp mondva a magántulajdont, ami jelenleg az egész világ egyik nagy problémája. Amikor 1876-ban megszüntették a székely önrendelkezést és a székely szokásjogot, szabad teret kapott a halmozás, a többség számára az elszegényedés. Ez a „haladó” reform tette lehetővé a Székelyföldön a románok és a szászok jelentős mértékű tulajdonszerzését is. Mindez összességében a magyar ajkú székelyek lélekszámának csökkenést is eredményezett.

– Székely magyar kiléted befolyásolt-e élet- és világlátásodban, szójárásban, gondolkodásban, előadásmódban?

– Úgy vélem, hogy igen, és jelentős mértékben. Már az, amit a szüleimtől, a családomtól, a parajdi őshonos emberektől tanultam, elsősorban mint magatartásformát, mindig mintaként szolgálnak. Hogy legyen kiállásunk önmagunkért, szűkebb és tágabb közösségünkért, a székelységért, a magyarságért megalkuvás és nagyobb kompromisszumok nélkül, azoknál, akikre én felnéztem és felnézek, nem üres frázis volt, hanem valóság. A személyes tapasztalataimat pedig kiegészítettem történelmi ismeretekkel, megírtam ezekben az eposzokban, hogy a jó minták remélhetőleg másokat is inspiráljanak, székely magyarokat és magyarokat egyaránt. Mivel az ember a stílus és a stílus az ember,

így a székely gondolkodás és a szóhasználatot is a magaménak érzem, ezért mindez az eposzokban is tükröződik. A *Három sing a jutalom...* a leginkább székely művem. Abban a szóhasználat is erősen tájjellegű, ezért még rövid szöveget is mellékeltem a kiadványban.

– *Köteteid minden második oldalát képek, illusztrációk díszítik. Miért tartottad szükségesnek?*

– Nem mindegyik könyvemnek és nem minden második oldalán található illusztráció. Van, amelyiknek csak a borítójához készült illusztráció, mint *A pozsonyi csata*, 907. könyvhöz/hangoskönyvhöz, illetve a *Libás Matyi* nyomtatott (2013), majd CD-kiadásához (2019) is. Hogy épp mennyire lett színes vagy illusztrált egy kiadvány, az a terjedelemtől, a formátumtól és a finanszírozási lehetőségektől is függött. A *Nyolcágú csillag* úgynevezett digipack hangoskönyv formátumban jelent meg, a CD-tokban a teljes szöveggel, mind a 64 oldal illusztrálva. Mivel a filmelméleti szakmám révén is kedvelem az összművészeti hatást, ezért a mű élményét szeretném minél többértükben átadni az érdeklődőknek. A *Nyolcágú csillag* grafikáit Lőrincz Katalin rajzolta, az összes többit B. Tóth Klára, egyeseket fiával, Borda Mátyással közösen.

– *Mindegyik kötetnyi eposzodhoz egy-egy hanglemezt mellékelsz, amelyek énekszóban, hangszeres zenében rögzítik a cselekményeket. Mэгhozza a korabeli dallamvilágnak, zenei kifejezőmódnak megfelelően. Ezzel is éreztetni kívántad a beszéd és a muzsika, a vers és a zene korabeli szimbiózisát?*

– Ezek a zenei CD-k nem mellékletek, legfeljebb technikai értelem-

ben. A zene, a megzenésítés mind az öt esetben a verses művel egyenrangú művészi alkotás. Az eposz előadói műfaj – hangsúlyozom ismét, de a líra is, egyetértve a vers és a zene eredendő szimbiózisával és a vers oralitásban gyökerező genezisével –, így előadva, elénekelve érvényesül igazán. Ami valóban közös a kiadványokban, az az, hogy az eposzok és a szonettkoszorú is elolvashatók és meghallgathatók teljes terjedelmükben.

– *Meglepett, amikor megláttam, hogy igen sok válogatott versed online érhető el. Ez új módi? Könyv formában is megjelentek ezek a versek? Miért tartottad fontosnak verseidet így (is) közzé tenni? Könnyebben megy, többen olvashatják, esetleg olcsóbb?*

– A világhálón, pontosabban a Magyar Elektronikus Könyvtárban közzétett verses válogatásom nem olyan terjedelmes. Napjainkban sokan élnek ezzel a lehetőséggel, ízelítőnek szántam azt a csokrot. Lehet, hogy frissítenem kellene ezt a válogatást, hogy az újabb művekből is elérhető legyen néhány, mert ebben a csokorban még túlsúlyban vannak a korai, lazított formavilágú versek, és alig van bennük az epikus művekből. Igaz, az eposzok egészben vagy részben szintén elérhetőek a honlapomon és a videócsatornámon.

– *Filmesztéta, klasszikus gitáros is vagy. Megosztanád velünk ez irányú tevékenységed lényegét?*

– A klasszikus gitárt hosszú évekkel ezelőtt félretettem, bár még ma is azzal

nyugtatom magam, hogy nem végelesen. A filmesztétikai tevékenységemről annyit, hogy ez az egyik tanult szakmám, a doktori értekezésemet a mozgókép retorikájának megalapozásából írtam, ami megjelent még a védés évében, 2016-ban *A szimbolikus-retorikus film* címmel. Számos elméleti és filmelemző munkát írtam, ilyen témában előadok konferenciákon, és van egy filmes ismeretterjesztő műsor az M5 kulturális csatornán, ami már harmadik éve fut, heti rendszerességgel, csütörtökönként 21 órától (magyarországi idő), *Sztankay mozija* címmel, és annak vagyok a társszerkesztője, illetve állandó szakértője.

– *Fejezzük be a beszélgetést egy jövő felé tekintő kíváncsi kérdéssel: mik a legközelebbi alkotói terveid, céljaid?*

– Tervezek írni még eposzt, verstanit és filmelméleti műveket is. Jelenleg két munkám áll kiadásra készen, amit hangoskönyvként szeretnék megjelentetni. Az egyik *Népi gyerekmondókák dallamhangsúlyokkal*, ami az egészen kis gyermekeknek tanítja meg a recitáló tagolást és hangsúlyozást. Ezt a Magyar Művészeti Akadémia egyéves alkotói ösztöndíjával írtam, szerkesztettem, és szintén az MMA támogatásával fog megjelenni. Az *öröm útja* pedig egy szakrális, pünkösdi tematikájú versciklus, amit 15 különböző klasszikus időmértékes és újmértékes versformában írtam, és Szemerédi Bernadett recitálásában lesz hallható.

Aniszi Kálmán

Sáska